

הבחירות לפרלמנט האירופי ויחסי ישראל והאיחוד האירופי

סיכום סדנת-מומחים
הרצליה; 12 ביוני 2014

בעקבות הבחירות לפרלמנט האירופי, שהתקיימו במאי 2014, קיימו [מיתווים - המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית](#) ו**קרן פרידריך אברט** סדנת-מומחים כדי לנתח את תוצאות הבחירות והשפעתן על יחסי ישראל והאיחוד האירופי.

הדוברים בסדנה היו מארק גלאגר, סגן ראש המשלחת של האיחוד האירופי לישראל וראש המחלקה הפוליטית; אביבית בר-אילן, מנהלת מחלקת ארגונים אירופאיים באגף אירופה של משרד החוץ; ד"ר מאיה שיאון-צדקיהו, מפורום אירופה באוניברסיטה העברית בירושלים; ד"ר וורנר פושרה מנהל קרן פרידריך אברט בישראל, וד"ר נמרוד גורן, ראש מכון מיתווים. את הסדנה הנחתה מירי סורוביץ', חברת צוות חשיבה במכון מיתווים.

ד"ר מאיה שיאון-צדקיהו התמקדה בתהליך השינוי שעבר הפרלמנט האירופי בששת העשורים האחרונים. הוא החל כאסיפה פרלמנטרית, כאשר הסמכות החקיקתית הייתה נתונה באופן בלעדי בידי שרי מועצת האיחוד האירופי. רק בהדרגה, במהלך שנות ה-80 ובייחוד בשנות ה-90 הוא הפך לפרלמנט אמיתי, בעל סמכות לשנות ולהטיל וטו על הצעות חקיקה. כיום ניתן לראות במועצת האיחוד האירופי כבית מחוקקים אחד (המייצג אינטרסים לאומיים של ממשלות) ובפרלמנט האירופי כבית שני (המייצג את אזרחי האיחוד האירופי).

כוחו הגובר של הפרלמנט האירופי הקטין את הגירעון הדמוקרטי באיחוד האירופי, משום שהוא הגוף היחידי בו שנבחר בבחירות ישירות. אולם, התפתחות זו לא צמצמה את פערי הזכות: האליטה עדיין שואפת לקדם את תהליך האינטגרציה של האיחוד האירופי הלאה, בעוד שהאזרחים ה"פשוטים" נהיים יותר ויותר סקפטיים ביחס לאיחוד האירופי (תופעה שזכתה לכינוי "יורוסקפטיות").

בנוסף לכך, אופי הבחירות השתנה. הבחירות הקודמות לפרלמנט האירופי היו באופן ברור "בחירות מסדר שני" (second-order elections). כלומר, אנשים לא הצביעו בהתאם לאג'נדה של האיחוד האירופי, אלא בהתאם לאג'נדות לאומיות וכהצבעת מחאה כנגד הממשלות הלאומיות שלהם. בבחירות 2014, בעוד רבים עדיין השתמשו בקול שלהם כדרך להביע מחאה נגד הנהגתם הלאומית, נוצרה לראשונה חפיפה בין האג'נדה של האיחוד האירופי לבין זו של המדינות החברות. מאז המשבר הכלכלי, השפעת האיחוד האירופי על אג'נדות כלכליות לאומיות נמצאת בעליה, ומגמה זו נראתה בבירור בבחירות, שהיו פחות בגדר "בחירות מסדר שני" בהשוואה לעבר.

לבחירות לא צפויה להיות השפעה רבה על יחסי ישראל והאיחוד האירופי. רבים מהקבוצות בימין הפוליטי בפרלמנט האירופי הן למעשה פרו-ישראליות. עם זאת, ראוי לציין שבעוד שישראל עוקבת מקרוב אחר התפתחויות פנימיות באיחוד האירופי, אין דיון בישראל לגבי השאלה האם עדיף לישראל איחוד אירופי ריכוזי ותומך אינטגרציה או שמא איחוד אירופי רופף ו"יורוסקפטי".

לדעתו של **מארק גלאגר**, הבחירות לאיחוד האירופי נתפסו כרעידת אדמה יורוסקפטית באירופה ובמובן מסוים כבחירות ללא מנצחים של ממש. המפלגות היורוסקפטיות ומפלגות הימין הקיצוני התחזקו, וזכו לייצוג של כ-25% בפרלמנט האירופי. זה משמעותי, אך חשוב פחות מהייצוג בפרלמנטים הלאומיים, שם כוחן של מפלגות אלו קטן יותר. הסיעות התומכות בפרויקט האירופי עדיין נהנות מרוב משמעותי בפרלמנט האירופי. ואולם, בעוד שבפרלמנטים לאומיים מפלגות קיצוניות נוטות להתמתן עם הזמן – בייחוד כאשר הן מצטרפות לממשלה – בפרלמנט האירופי הן עלולות שלא לעשות כן, וייתכן שישמשו כמעין אופוזיציה נצחית ועצמאית.

במציאות הפוליטית החדשה הזו, עשויה לקום קואליציה רחבה בפרלמנט האירופי, שתכלול את שתי הסיעות הגדולות ביותר: הנוצרים-דמוקרטים והסוציאל-דמוקרטים. בשתי הסיעות, הנציגות הגרמנית היא דומיננטית, על אף שבקרוב הסוציאל-דמוקרטיים, דווקא קבוצת חברי הפרלמנט האיטלקים היא הבולטת ביותר.

שינוי נוסף בעקבות הבחירות הוא האפשרות לפיה השמרנים והרפורמיסטים האירופים עשויים להפוך לקבוצה השלישית בגדולה בפרלמנט האירופי, וזאת על חשבון הליברלים. עת התקיימה הסדנה, היו הסיעות השונות עסוקות במגעים ליצירת קבוצות פרלמנטריות משותפות. נותר לחכות ולראות כיצד ימצבו את עצמן בתהליך זה מפלגות הימין, שזה עתה נבחרו לראשונה לפרלמנט.

הבחירות זכו לתשומת לב רבה בישראל, אולם למרבה הצער מהסיבות הלא נכונות: הישראלים חוששים מפני עלייתן של מפלגות ימניות ואנטישמיות באירופה. בעוד שעניין זה אכן מדאיג, יש לציין שמפלגות הימין בפרלמנט האירופי נבדלות זו מזו באופן ניכר בכל הקשור לאנטישמיות. מפלגת הימין מאנגליה אינה נגועה באנטישמיות כלל, ומפלגת החזית הלאומית מצרפת אנטישמיות פחות ממפלגות הימין הקיצוני האחרות שנבחרו.

התפתחות מדאיגה מבחינת ישראל היא העלייה בכוחה של מפלגת European United Left-Nordic Green Left, הנוקטת בעמדות פרו-פלסטיניות. כמו כן, שאלת זהותם של מי שייבחרו כראשי הוועדות השונות בפרלמנט האירופי, בייחוד בוועדה לענייני חוץ, היא בעלת חשיבות עבור ישראל.

בסופו של דבר, לישראלים תפיסה לא מדויקת ביחס לאירופה. הם נוטים להדגיש באופן מוגזם את חסרונות האיחוד, ועושים כן באופן בולט עוד יותר מאז בחירות 2014, לאור הצלחתן של מספר מפלגות אנטישמיות. ואולם, לאור תוצאות הבחירות לפחות ניתן כעת לפסול בלב שלם את התפיסה הישראלית הרווחת, לפיה הפוליטיקה של האיחוד האירופי מוכתבת באופן הולך וגובר על ידי אג'נדות אסלאמיות רדיקליות.

לדידו של **ד"ר וורנר פושרה**, הבחירות לפרלמנט האירופי הראו שהאיחוד האירופי נמצא בצומת דרכים ושארזחי אירופה מתוסכלים מהאופן שבו מנהיגים פוליטיים התמודדו עם המשבר הכלכלי.

חלקו הדרומי של האיחוד האירופי (כולל צרפת) הפך לאזור רווי עוני, ופערי הרווחה בין הצפון לדרום הולכים וגדלים. מצב זה נובע גם מהשפעתה הבעייתית של גרמניה על הכלכלה בדרום. בעוד המנהיגים הפוליטיים באירופה מקרינים חולשה אל מול המשבר, נראה שרק הבנק המרכזי האירופי מטפל בו בביטחון, אך הוא אינו גוף דמוקרטי.

לאור זאת, אין זה מפתיע שאירופים רבים לא מימשו את זכות ההצבעה שלהם, או שהצביעו עבור מפלגות פופוליסטיות או קיצוניות. פושרה מקווה שהם עשו זאת מפני שאינם מאמינים שלפרלמנט יש השפעה רבה בלאו הכי, ולא מכיוון שהם תומכים ברעיונות אותם מייצגות מפלגות אלה.

פושרה הביע ביקורת כלפי מסעות הבחירות שהובילו המפלגות השונות. לדבריו, היו אלו קמפיינים שלא הציעו חזון באשר לאופן שבו האיחוד האירופי צריך להיראות, ושלא הצביעו על הדברים אותם אירופה צריכה לשמר ולשנות. הקמפיינים נשלטו על ידי טיעונים פופוליסטיים ושיקולים לאומיים, והדבר בא לידי ביטוי גם ביחס למועמדים לנשיאות הנציבות אירופית. בגרמניה, למשל, נשמעו קולות שקראו להצביע למרטין שולץ, "כדי שיהיה לנו גרמני כנשיא הנציבות".

אירופה חדלה להיות איחוד חברתי וסולידרי, וערכו של איחוד פוליטי וכלכלי ללא שני אלה מוטל בספק. התקווה היא שבחירות 2014 יגרמו לפוליטיקאים האירופים להיות מודעים יותר לרצון של האזרחים באיחוד אירופי חברתי יותר, שמקדם פתרונות תעסוקה ותכניות חברתיות. רק כך ניתן יהיה לעורר מחדש רגשות פרו-אירופים.

בהקשר של יחסי ישראל והאיחוד האירופי, פושרה אינו צופה שינויים ניכרים בעקבות הבחירות. התסכול הגובר באיחוד האירופי כלפי המדיניות הישראלית מאפיין לדבריו בעיקר את הציבור ואת ארגוני החברה האזרחית ופחות את האליטה הפוליטית. היקף ההשפעה של דעת הקהל ושל הארגונים הבלתי-ממשלתיים על עיצוב מדיניות האיחוד האירופי ביחס לישראל עדיין אינו ברור.

ד"ר נמרוד גורן ניתח את תפקיד האיחוד האירופי בקידום תהליך השלום הישראלי-פלסטיני. הוא הציע שהפרלמנט האירופי, בהרכבו החדש, יפעיל לחץ על "שר החוץ האירופי" הבא שימונה במטרה להחיות מחדש את תפקיד השליח האירופי המיוחד למזרח התיכון, אשר בוטל בשנה האחרונה על ידי קתריין אשטון.

גורן התייחס בהרחבה לתמריץ האירופי החדש לשלום, שהוצע לישראל ולפלסטינים בדצמבר 2013. האיחוד האירופי הציע לישראל ולמדינה הפלסטינית העתידית מעמד של "שותפות מועדפת מיוחדת" עם האיחוד האירופי, לאחר שיושג הסכם שלום. מדובר בשדרוג היחסים עם האיחוד האירופי לרמה ממנה נהנות נורבגיה ושוויץ. הצעה זו מהווה את אחד הרעיונות החדשים החשובים ביותר שהועלו במהלך סבב השיחות האחרון בין ישראל לפלסטינים.

ואולם, בעוד שהאיחוד האירופי מייחס לתמריץ זה חשיבות היסטורית (כפי שעולה מסדרת התבטאויות ומאמרים של בכירים אירופים), רוב גורף של הישראלים אינו מודע כלל לקיומה. על-פי סקר דעת קהל שיזם מכון מיתווים במרץ 2013, 84% מהישראלים מעולם לא שמעו על התמריץ האירופי. בנוסף, עבור רוב בציבור ההצעה במתכונתה הנוכחית אינה אטרקטיבית דיה כדי לשנות עמדות ביחס לתהליך השלום.

גורן קרא לפרלמנט האירופי להמשיך ולקדם תמריץ זה, למרות קריסת שיחות השלום. לדבריו, בתקופה בה תהליך השלום מצוי בהקפאה ניתן לקדם סוגיות תשתיות שיסייעו לקידום פתרון שתי המדינות בהינתן הנהגות פוליטיות מתאימות. התמריץ האירופי הוא סוגיה שכזו.

האיחוד האירופי צריך לצקת תוכן מהותי ורב יותר בהצעה, על מנת להפוך אותה לאטרקטיבית יותר עבור הציבור בישראל. לאור התגובות הקרירות מצד גורמים רשמיים בישראל כלפי התמריץ האירופי, המליץ גורן לערב במהלך זה מכוני מדיניות חוץ-ממשלתיים מישראל ומאירופה וחברי פרלמנט הרואים חשיבות בתמריץ ובקידומו.

לדברי גורן, ייתכן שאין די בהצעת "שותפות מועדפת מיוחדת" כדי לחולל השפעה בקנה המידה לה שואף האיחוד האירופי. אירופה צריכה לבחון הוספת התייחסות לאפשרות ארוכת-טווח של חברות ישראלית באיחוד האירופי, בעידן שלאחר סיום הסכסוך הישראלי-ערבי. בנוסף, מעבר לתוכן התמריץ, על האיחוד האירופי לשווק את התמריץ באופן יעיל יותר אל מול הציבור, החברה האזרחית ומקבלי ההחלטות בישראל וברשות הפלסטינית. הפרלמנט האירופי יכול למלא תפקיד חשוב בכך.

לפרטים נוספים:

מיתווים - המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזרית
www.mitvim.org.il, info@mitvim.org.il

קרן פרידריך אברט
www.fes.org.il, fes@fes.org.il